

УДК 368.5

Шумкова В.І.

аспірант кафедри статистики, АГД та маркетингу,
Сумський національний аграрний університет

АНАЛІЗ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ В КРАЇНАХ ЄС

Стаття присвячена дослідженню особливостей проведення сільськогосподарського страхування в країнах-членах ЄС. Автором визначено, що формування національної системи сільськогосподарського страхування відбувається на основі американської та європейської моделей. Найпоширенішим видом страхового ризику при проведенні страхування сільськогосподарських рослин є град, а при страхуванні сільськогосподарських тварин – хвороби. Автором проаналізовано основні показники функціонування ринку сільськогосподарського страхування в ЄС у 2016 році. Досліджено питання використання системи «спеціалізованих платежів» для відшкодування збитків від стихійних лих, що не передбачені договорами страхування. Визначено, що рівень підтримки з боку держави на проведення сільськогосподарського страхування є мінімальним і залежить від політики країни та системи організації страхування. Україні доцільно перейняти досвід проведення сільськогосподарського страхування країн ЄС для подальшого розвитку національного ринку страхування.

Ключові слова: сільськогосподарське страхування, ризик, франшиза, страховий тариф, збиток, страхове відшкодування.

АНАЛИЗ РЫНКА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО СТРАХОВАНИЯ В СТРАНАХ ЕС

Шумкова В.И.

Статья посвящена исследованию особенностей проведения сельскохозяйственного страхования в странах-членах ЕС. Автором определено, что формирование национальной системы сельскохозяйственного страхования происходит на основе американской и европейской моделей. Самым распространенным видом страхового риска при проведении страхования сельскохозяйственных растений является град, а при страховании сельскохозяйственных животных – болезни. Автором проанализированы основные показатели функционирования рынка сельскохозяйственного страхования в ЕС в 2016 году. Исследован вопрос использования системы «специализированных платежей» для возмещения убытков от стихийных бедствий, которые не предусмотрены договорами страхования. Определено, что уровень поддержки со стороны государства при проведении сельскохозяйственного страхования является минимальным и зависит от политики страны и системы организации страхования. Украине целесообразно использовать опыт проведения сельскохозяйственного страхования стран ЕС для дальнейшего развития национального рынка страхования.

Ключевые слова: сельскохозяйственное страхование, риск, франшиза, страховой тариф, ущерб, страховое возмещение.

ANALYSIS OF AGRICULTURAL INSURANCE MARKET IN THE EU

Shumkova V.

The article is devoted the features of agricultural insurance in the countries of EU. The author determined that the formation of the national model of agricultural insurance is based on American model and European model. The most widely extended risk in crop insurance in the EU is hail insurance and in insurance of farm animals are diseases. The author analyzes the main performance indicators of agricultural insurance market in the EU in 2016. The author studied the question of using of Ad-hoc payments for compensation of losses by disaster that is not provided under insurance contracts. It was determined that the level of support from the state for agricultural insurance is minimal and depends on the policy of the country and the system of insurance. Ukraine should take experience of agricultural insurance in EU for the future development of the national insurance market.

Keywords: agricultural insurance, risk, franchise, insurance tariff, loss insurance compensation.

Постановка проблеми. Сьогодні Україна має потенціал для розвитку сільськогосподарського товаровиробництва з подальшою можливістю впливу на європейські ринки сільськогосподарської продукції. Одним із головних аспектів, що має вплив на сільськогосподарські підприємства – це правильна організація системи сільськогосподарського страхування для зниження рівня ризикованості виробничої діяльності. Запозичення досвіду проведення агрострахування в країнах-членах ЄС допоможе налаштувати сучасну українську систему страхування для максимального забезпечення сільськогосподарських підприємств від існуючих ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомі напрацювання щодо запозичення зарубіжного досвіду страхування в аграрній сфері здійснили наступні вітчизняні вчені: Адамчук Н., Базилевич В., Борисова В., Осадець С. та ін., а також іноземні вчені: Бабкок Б., Беккерман А, Бланфорд Д., Вотс М., Орден Д., Сміт В., Хард С.

Постановка завдання. Метою дослідження є проведення аналізу ринку сільськогосподарського страхування у країнах-членах ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система організації сільськогосподарського страхування є унікальною, адже вона формується тривалий час з урахуванням факторів та процесів, що притаманні кожній країні.

Світовий досвід у галузі страхування сільськогосподарського виробництва свідчить про функціонування в багатьох країнах національних систем страхування сільськогосподарських ризиків. При цьому кожна країна створює власну, необхідну їй систему страхового захисту сільськогосподарського виробництва. Базою для побудови національних моделей організації сільськогосподарського страхування є американська та європейська моделі страхування.

Особливість американської моделі – достатньо велика участь держави в підтримці організації страхування сільськогосподарських ризиків. Така підтримка, в основному, здійснюється на основі надання субсидій та компенсацій на оплату частини страхової премії. Вона дозволяє зменшити вартість страхування для виробників сільськогосподарської продукції і забезпечити масовий характер сільськогосподарського страхування.

Європейська модель характеризується як приватна, у якій рівень втручання держави в систему організації сільськогосподарського страхування є мінімальний. Страхувальники купують страховий поліс за повною ціною, адже держава не надає підприємствам додаткових субсидій чи компенсацій [1, с. 33].

Сільськогосподарське страхування розвивалося в усьому світі як головний інструмент управління ризиками з метою зменшення негативного впливу погоди та природних факторів.

Глобальна індустрія страхування залежить від глобальних економічних чинників, таких як слабе економічне зростання, низькі темпи інфляції, нестабільності фінансових ринків і майже нульових процентних ставок.

Сільськогосподарське страхування в ЄС не обмежується страхуванням врожаю, до нього також відноситься і страхування сільськогосподарських тварин, лісового господарства і теплиць.

Страхування ризиків в сільському господарстві (особливо страхування від граду) має давні традиції і добре розвинене в Європі. Деякі страхові поліси охоплюють також страхування від морозу або обмеженого числа метеорологічних явищ. Таке страхування відоме як комбіноване страхування ризиків. Комплексне страхове покриття (мульти-страхування) використовується лише в розвинених країнах або в країнах, де є підтримка з боку державного сектора для сільськогосподарського страхування.

Як правило, приватні компанії страхують тільки від граду і вогню, або обмеженої кількості ризиків. Якщо участь держави у програмах страхування приватних компаній збільшується, то, відповідно, збільшується і кількість кліматичних ризиків, за якими проводять страхування [2, с. 10].

Основний вид ризику в секторі тваринництва є санітарно-технічний ризик, але катастрофічні кліматичні ситуації також можуть мати безпосередній вплив на тварин або вплинути на пасовища і доступність кормів і, отже, на економічну стійкість сільськогосподарського підприємства.

Епідемії серед тварин можуть призвести до істотних втрат для урядів, фермерів і всіх інших учасників виробничого ланцюжка, у яких бере участь худоба.

Європейський уряд після спалаху таких епідемій фінансує більшу частину прямих втрат, таких як вартість знищених тварин і організаційних витрат. Непрямі збитки, пов'язані з простоем виробництва, майже завжди повністю покриваються самими фермерами, якщо вони не застраховані в приватному порядку. Такі схеми фінансування мають структуру фонду, в якому фермери платять податки.

Існуюча система покриття збитків щорічно переглядається з метою перенесення фінансування непрямих ризиків за системою співфінансування як з державного так і з приватного секторів [3, с. 150].

Таблиця 1. Наявність податкових внесків для фінансування непрямих збитків в тваринництві

Країна	Податки відсутні	Податки сплачуються
Австрія		+
Бельгія		+
Данія	+	
Фінляндія	+	
Франція	+	
Німеччина		+
Греція		+
Ірландія	+	
Італія	+	
Люксембург	+	
Нідерланди		+
Португалія	+	
Іспанія	+	
Швеція	+	
Велика Британія	+	

При класифікації видів страхування різні країни використовують різні назви для однакових видів страхування. Деякі з них називаються страхування прибутковості та інші страхування «мульти-небезпека». Загальною характеристикою для всіх є те, що вони забезпечують страхове покриття проти всіх основних кліматичних небезпек, які можуть вплинути на врожайність (в такий перелік не включають лише страхування від хвороб).

При проведенні сільськогосподарського страхування рівень покриття збитків складає 80% страхової суми. Також страховими компаніями використовується пряма франшиза, розмір якої складає 20%.

У таблиці 1 представлено перелік країн, що фінансують і не фінансують непрямі збитки в тваринництві за рахунок податків.

При проведенні страхування сільськогосподарських культур в ЄС найпоширенішим видами страхових ризиків є або пожежа або град або заморозки. Це так звана система єдиного страхування ризику.

Загальна висота ставок премій зі страхування врожаю у кожній країні різна і залежить від:

- частоти ризиків у часі і по площі охоплення;
- типу ризику;
- чутливості культур до зміни погодних умов
- числа ризиків для покриття (одинарний ризик, мульти-страховий ризик);
- застрахованої площі;
- франшизи [4, с. 87].

Середні розміри страхових тарифів представлені в таблиці 2.

Таблиця 2. Середні ставки страхових тарифів при страхуванні сільськогосподарських культур

Види культур	Середні ставки страхових тарифів
Сільськогосподарські культури (в залежності від застрахованої площі)	1% – 7%
Виноград	6% – 8%
Овочі	5% – 9%
Фрукти	8% -14%

Оцінка збитків проводиться безпосередньо на полі. Для оцінки втрат використовуються стандартизовані директиви, розроблені для різних культур. Ці директиви обговорюються на щорічних зустрічах, організованих AIAG (Міжнародна асоціація страховиків).

Існують два різних підходи для оцінки збитків:

1) на підставі обсягів втрати: у страхуванні одного ризику (граду) оцінюється відсоток втрат (відповідно до директив). Даний відсоток зменшується на франшизу, застосовується до страхової суми, а отриманий результат – це сума страхового відшкодування;

2) на основі прибутковості: регулятор втрат оцінює можливу прибутковість втрачених сільськогосподарських культур.

Страхове відшкодування виплачується протягом 1-3 місяців з дня настання страхового випадку.

Ключовим моментом у розвитку сільськогосподарського страхування є наявність законодавчої бази для можливості існування додаткових фондів страхування ризиків, що не включені до загальноприйнятого переліку [5, с. 20].

Інструменти управління ризиками, такі як взаємні фонди, фонди вузькоспеціалізованих платежів існують в більшості країнах. Також часто використовується система «спеціальних платежів» (Ad-hoc payments).

Розглянемо обсяги «спеціальних платежів» (Ad-hoc payments) у 2016 році та ризики, що вони покривають за допомогою таблиці 3.

Таблиця 3. Обсяги «спеціальних платежів» та ризиків, що вони покривають у 2016 році

Країна	Розмір «спеціальних платежів», млн. євро	Ризики
Австрія	5,6	Мороз, посуха, повінь
Бельгія	1,6	Мороз, посуха, дощ, шкідники
Болгарія	0,4	Шкідники
Чехія	36,9	Повінь, посуха, мороз
Фінляндія	11,4	Компенсація збитків не залежно від ризику
Франція	155,6	Засуха 67%, мороз 19%, дощ 13%
Угорщина	12,2	Мороз, посуха
Ірландія	66,8	Хвороби
Італія	113,3	Посуха
Латвія	3,2	Мороз, посуха, дощ
Литва	2,6	Мороз, посуха, дощ
Польща	10,0	Хвороби
Румунія	11,4	Засуха, мороз, повені
Словенія	9,8	Засуха, град, мороз
Іспанія	3,7	Мороз, посуха, дощ
Великобританія	379,5	Хвороби
Всього	824,0	-

Сільськогосподарське страхування як окремий вид страхування не використовується в тих країнах, де законом забороняється використання так званих «спеціальних платежів» (Ad-hoc payments) для відшкодування збитків від стихійних лих, що не передбачені договором страхування.

В Іспанії, Австрії, Португалії, Греції та Швеції сільськогосподарські підприємства заключають договори страхування без сплати страхових премій у випадках можливості доступу страхової компанії до громадських фондів страхування.

У Франції при отриманні відшкодування включають відшкодування за збитки, для яких немає страховки. У Румунії державні виплати надаються фермерам, якщо вони застраховані від «стандартних ризиків» таких як град.

Загальна інформація щодо використання сільськогосподарського страхування в країнах ЄС у 2016 році представлена в таблиці 4.

Дані таблиці 4 свідчать про великі відмінності у обсягах використання сільськогосподарського страхування в різних країнах ЄС.

Середні ставки страхових тарифів, що виражені у відсотках від страхової вартості також мають дуже різні значення, від найнижчого – приблизно 1% у Великобританії і Німеччині до високого – 6-8% в Іспанії, Португалії та Італії.

У зв'язку з різним рівнем впровадження сільськогосподарського страхування в ЄС порівняти загальний розмір страхової суми та розмір страхового відшкодування є майже неможливим. Загальна сума страхових премій у 2016 році склала 1,538 млн. євро, а розмір відшкодувань становив 1,061 млн. євро [6].

Для ефективного функціонування страхової системи збитковість ведення страхової діяльності повинна бути меншою за 100%. У 2016 році рівень збитковості склав 60%-75% в залеж-

Таблиця 4. Рівень сільськогосподарського страхування в країнах ЄС у 2016 році

Країна	Застрахована площа (1000 га)	Страхова сума, млн. євро	Страховий тариф, %	Розмір відшкодувань, млн. євро	Страхові субсидії, млн. євро (%)
Австрія	1,054	52,0	2,6	32,0	24,0 (46%)
Бельгія	-	49,0	-	-	0,0
Болгарія	1,276	6,6	4,8	4,5	0,0
Кіпр	112,0	8,7	7,2	4,5	4,4 (50%)
Чехія	1,074	32,0	1,8	24,0	7,0 (30%)
Данія	-	-	-	-	0,0
Естонія	-	0,1	-	-	0,0
Фінляндія	-	1,8	-	1,1	0,0
Франція	3,507	211,0	1,7%	-	5,0 (2,4%)
Німеччина	7,265	129,2	1,2%	104,5	0,0
Греція	-	-	2,5%	218,0	0,0
Угорщина	-	43,5	-	30,7	0,0
Ірландія	-	-	-	-	0,0
Італія	976,0	271,2	7,4%	166,2	180,0 (67%)
Латвія	-	0,1	-	-	0,05 (50%)
Литва	9,0	1,1	4,3%	1,1	0,55 (50%)
Люксембург	26,0	1,3	2,3%	1,0	0,65 (50%)
Нідерланди	-	75,0	-	30,7	0,0
Польща	-	9,9	-	6,3	0,0
Португалія	298,0	46,9	8,4%	30,2	32,0 (68%)
Румунія	812,0	14,0	-	4,4	7,0 (50%)
Словаччина	-	-	-	-	(50%)
Словенія	-	9,5	7,6%	13,8	4,3 (45%)
Іспанія	5,850	564,7	6,3%	388,3	232,0 (41%)
Швеція	1,500	-	-	-	0,0
Велика Британія	370,0	11,1	0,8%	-	0,0
Всього	-	1,538	-	1,061	497,0 (32%)

ності від країни. Такий рівень збитковості є достатньо високим, тому страхові компанії все частіше використовують систему перестраховування ризиків та залучають до проведення страхування громадські фонди.

Обсяг підтримки, яка надається державами-членами ЄС для субсидування страхових премій варіюється в залежності від політики країни, типу страхового покриття та рівня розвитку сільського господарства в країні.

Політика використання системи надання субсидій для сільськогосподарських підприємств поширена в Франції, Чехії, Словенії та Австрії [7, с. 67].

Загальний розмір субсидювання сільськогосподарського страхування у 2016 році склав 497,0 млн. євро або 32% загального розміру страхових премій. Невеликий відсоток субсидювання з боку держави у загальному розмірі страхових премій пов'язана з тим, що ці кошти беруться із фінансування екологічних державних програм, адже зазвичай субсидію отримують ті сільськогосподарські підприємства, які проводять свою діяльність на екологічно чутливих землях.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, в результаті проведеного аналізу вдалося дослідити рівень розвитку сільськогосподарського страхування в країнах-членах ЄС та визначити, що розвиток сільськогосподарського страхування в кожній країні ЄС залежить від потреб сільського

господарства в країні. Держава майже не приймає участь у здійсненні страхування та не надає фінансової підтримки, за виключенням Франції, Чехії, Словенії та Австрії, сільськогосподарським підприємствам, що пов'язано з прийнятими для підприємств страховими тарифами.

1. Адамчук Н.Г. *Европейская практика компенсации ущерба, причиненного имуществу стихийными бедствиями* / Н.Г. Адамчук, А.Е. Корневский // *Страховое дело*. – 2010. – № 3. – С. 32-38.
2. Babcock B.A., C.E. Hart *Crop Insurance: A Good Deal For Taxpayers?* / B.A. Babcock, C.E. Hart // *Iowa Ag Review*. – 2016. – 12/1. – P. 10.
3. Blandford D., D. Orden *WTO Disciplines on Agricultural Support* / D. Blandford, D. Orden // *Cambridge, Cambridge University Press*. – 2011. – Pp. 97-153.
4. Baranoff Etti G. *Risk Management and Insurance* / G. Etti Baranoff // *Wiley Text Books*. – 2013. – P. 85-95.
5. Bekkerman A., Smith V.H., Watts M.A. *The SURE Program and Incentives for Crop Insurance Participation: A Theoretical and Empirical Analysis*. / A. Bekkerman, V.H. Smith, M.A. Watts // *Agricultural Finance Review* – 2012. – № 72(3). – P. 15-26.
6. Статистичні дані Eurostat за 2016р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/agriculture/statistics-illustrated>
7. Борисова В.А. *Страхові послуги [Навчальний посібник]* / В.А. Борисова // – Суми: Видавництво «Довкілля», 2004. – 408 с.

E-mail: shum_z@mail.ru